OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Lausunto

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää

30.9.2026

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 157/2026 vp)

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa. Oikeusministeriö toteaa asiassa kunnioittavasti seuraavan:

1. Yleistä

Ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivien 2008/99/EY ja 2009/123/EY korvaamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1203, jäljempänä *ympäristörikosdirektiivi*, sisältää vähimmäissäännöt, jotka koskevat rikosten ja seuraamusten määrittelyä, jotta ympäristöä voidaan suojella entistä tehokkaammin, sekä säännöt toimenpiteistä, joiden avulla voidaan ennalta estää ja torjua ympäristörikollisuutta ja panna tehokkaasti täytäntöön unionin ympäristölainsäädäntöä.

Hallituksen esityksessä HE 157/2026 vp ehdotetuilla laeilla pantaisiin pääosin kansallisesti täytäntöön ympäristörikosdirektiivin mukaiset velvoitteet. Esityksen jatkovalmistelun aikana kävi ilmi, että kansallinen sääntely ei kaikilta osin vastaa eräiden direktiivin 3 artiklan 2 kohdan n alakohtaan sisältyviin kriminalisointivelvoitteisiin liittyvien muiden velvoitteiden edellytyksiä. Huomioon ottaen asian ilmikäyminen työryhmävaiheen jälkeen sekä direktiivin täytäntöönpanoa koskeva aikataulu tähän liittyviä muutosehdotuksia ei kuitenkaan katsottu olevan mahdollista sisällyttää nyt käsiteltävään hallituksen esitykseen.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Meritullinkatu 10 00170 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Direktiivin täytäntöönpanon määräaika on ollut 21.5.2026. Esityksessä ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Euroopan komissio on antanut 15.7.2026 Suomelle virallisen huomautuksen direktiivin täytäntöönpanon viivästymisestä.

Direktiivillä korvataan vanha, vuonna 2008 annettu ympäristörikosdirektiivi (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/99/EY ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin) sekä vuonna 2009 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/123/EY alusten aiheuttamasta ympäristön pilaantumisesta ja säännösten rikkomisista määrättävistä seuraamuksista annetun direktiivin 2005/35/EY muuttamisesta. Uuden ympäristörikosdirektiivin sääntely on vuoden 2008 ympäristörikosdirektiiviin verrattuna merkittävästi yksityiskohtaisempaa ja kattavampaa esimerkiksi kriminalisointivelvoitteiden ja seuraamusten suhteen. Sekä uuteen että vanhaan ympäristörikosdirektiiviin sisältyvien rikosten määritelmien mukaisesti rangaistavaksi säädettävät teot koskevat Euroopan yhteisön tai unionin aineellisen ympäristölainsäädännön rikkomista.

2. Keskeiset ehdotukset sekä säätämisjärjestys ja suhde perustuslakiin

Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin useita muutoksia rikoslakiin (39/1889). Ehdotukset merkitsisivät huomattavia muutoksia ympäristörikossääntelyyn. Esityksessä on keskeisesti kyse siitä, että rikoslaissa säädettäisiin rangaistavaksi tekoja, jotka nykyisin on säädetty aineellisessa ympäristölainsäädännössä rangaistavaksi. Rangaistussääntelyn muuttaminen ehdotetulla tavalla merkitsisi rangaistusasteikkojen merkittävää ankaroitumista useiden tekojen kohdalla erityisesti rikoslain 48 luvun osalta. Eräiltä osin rangaistavien tekojen ala laajenisi.

Rikoslain ympäristörikoksia koskevaan 48 lukuun ja luonnonvararikoksia koskevaan 48 a lukuun ehdotetaan lisättäväksi seuraavat uudet säännökset:

- jäterikos ja törkeä jäterikos (rikoslain 48 luvun uusi 4 a ja 4 b §)
- ilmakehän heikentäminen ja törkeä ilmakehän heikentäminen (rikoslain 48 luvun uusi 4 c ja 4 d §)
- ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikos ja törkeä ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikos (rikoslain 48 luvun uusi 4 e ja 4 f §)
- vieraslajirikos (rikoslain 48 luvun uusi 4 g §)
- ympäristön tuhoaminen (rikoslain 48 luvun uusi 5 b §) sekä
- metsäkatorikos ja törkeä metsäkatorikos (rikoslain 48 a luvun uusi 3 c ja 3 d §).

Lisäksi erityisesti ympäristön turmelemista ja luonnonsuojelurikosta koskeviin säännöksiin (rikoslain 48 luvun 1 ja 5 §) tehtäisiin useita muutoksia, joilla säädettäisiin rangaistavaksi uusia

tekotapoja tai täsmennettäisiin voimassa olevia säännöksiä. Ympäristörikkomusta koskevassa säännöksessä säädettäisiin jäterikoksen, ilmakehän heikentämisen ja ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikoksen lievästä tekotavasta (rikoslain 48 luvun 3 §:n uusi 2 momentti).

Myös törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä ja terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskevia rangaistussäännöksiä (rikoslain 15 luvun 10 § ja 34 a luvun 2 §) täydennettäisiin johtuen ehdotuksesta säätää ympäristön tuhoaminen rangaistavaksi. Terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskevien säännösten muuttamisen johdosta tehtäisiin tarvittavat muutokset eräisiin muihin rikoslain säännöksiin (1 luvun 7 §; kansainvälinen rikos sekä 34 a luvun 15 §; terroristiset rikokset, oikeushenkilön rangaistusvastuu).

Lisäksi rikoslain ympäristörikoksia ja luonnonvararikoksia koskeviin lukuihin ehdotetaan säädettäviksi uudet soveltamisalasäännökset (rikoslain 48 luvun uusi 8 § ja 48 a luvun uusi 4 b §), jotka koskisivat viranomaisen myöntämään lupaan perustuvan toiminnan rinnastamista ilman lupaa toimimiseen tietyissä poikkeuksellisissa tilanteissa. Lisäksi ehdotetaan eräitä muita muutoksia rikoslakiin, muun muassa syyteoikeuden vanhentumista koskevaan sääntelyyn.

Oikeushenkilölle määrättävän yhteisösakon asteikkoa koskevaa sääntelyä muutettaisiin siten, että ympäristörikosdirektiivin kriminalisointivelvoitteita täytäntöönpanevien rikosten johdosta tuomittavan yhteisösakon asteikosta säädettäisiin erikseen (rikoslain 9 luvun uusi 5 a §). Näitä rikoksia koskevaksi yleiseksi yhteisösakon asteikoksi säädettäisiin vähintään 2 000 ja enintään 3 000 000 euroa. Lisäksi säädettäisiin erityinen, erittäin suuria oikeushenkilöitä koskeva asteikko, jossa yhteisösakon alin rahamäärä olisi 15 000 euroa ja ylin rahamäärä 40 000 000 euroa, kuitenkin enintään viisi prosenttia oikeushenkilön maailmanlaajuisesta liikevaihdosta tai muusta vastaavasta tuotosta yhteisösakon määräämistä edeltäneellä tilikaudella. Asiaa koskevaan erillissäännökseen sisältyisivät erittäin suuren oikeushenkilön ja maailmanlaajuisen liikevaihdon määritelmät.

Yhteistä yhteisösakkoa koskevaan rikoslain 9 luvun 8 §:ään tehtäisiin lisäksi uuden erillissäännöksen säätämisen johdosta tarvittavat muutokset. Rikoslain 46 luvun 13 §:ään sisältyvät säännökset pakoterikoksia koskevasta erityisestä yhteisösakon asteikosta kumottaisiin ja siirrettäisiin ehdotettuun erillissäännökseen. Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi ehdotettuihin uusiin rikoksiin.

Esitykseen sisältyy ehdotuksia myös muun lainsäädännön muuttamiseksi. Pakkokeinolain (806/2011) eräitä salaisia pakkokeinoja koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että ehdotettuja uusia törkeää jäterikosta ja ympäristöä tuhoamista koskevissa

rikostutkinnoissa voitaisiin käyttää telekuuntelua ja terroristisessa tarkoituksessa tehtyä ympäristön tuhoamista koskevissa rikostutkinnoissa telekuuntelua ja asuntokuuntelua (pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §).

Pakkokeinolain osalta on tarpeen huomioida myös eduskunnan käsiteltävänä oleva hallituksen esitys 98/20206 vp laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi. Käsillä olevan esityksen mukaisten törkeän jäterikoksen ja ympäristön tuhoamisen, jotka ehdotetaan lisättäväksi telekuuntelun perusterikoksiksi, kohdalla rikostutkinnassa käytettävissä olisivat hallituksen esityksen HE 98/2026 vp ehdotusten mukaisesti myös salainen kotietsintä ja salainen erityinen kotietsintä. Lisäksi hallituksen esityksen HE 98/2026 vp mukainen salainen paikanetsintä tulisi mahdolliseksi käsillä olevaan esitykseen sisältyvien törkeän jäterikoksen, törkeän ilmakehän heikentämisen, törkeä ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikoksen, törkeän metsäkatorikoksen sekä ympäristön tuhoamisen kohdalla.

Poliisilakia (872/2011), rajavartiolakia (578/2005), kansalaisuuslakia (359/2003) ja Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettua lakia (342/2022) ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökset poliisille annettavasta tuesta ja poliisille annettavasta virka-avusta sekä kansalaisuuden menettämisestä tulisivat kattamaan terroristisessa tarkoituksessa tehdyn ympäristön tuhoamisen (poliisilain 9 luvun 2 a §, rajavartiolain 77 a §, Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 8 § ja kansalaisuuslain 33 a §).

Uutta ydinenergialakia (775/2026) ja säteilylakia (859/2018) ehdotetaan muutettavaksi muun muassa siten, että viranomaisen tarkastusoikeuksia laajennettaisiin, siltä osin kuin on kyse kotirauhan suojaamaan paikkaan kohdistettavasta toimenpiteestä, kattamaan kyseisten lakien valvonnan kannalta olennaiset rikokset (ydinenergialain 358 § 3 momentti; säteilylain 176 §:n 2 momentti).

Lisäksi ehdotetaan rikoslain muuttamisen johdosta tarvittavien muutosten tekemistä eräisiin muihin säädöksiin sekä eräitä muita direktiivin täytäntöönpanon valmistelun yhteydessä tarpeellisiksi arvioituja lainsäädäntömuutoksia.

Direktiivin täytäntöönpanon kannalta on huomioitava, että Ahvenanmaan maakunnalla on toimivaltaa ympäristön- ja luonnonsuojeluun liittyvän rangaistussääntelyn osalta, eli maakunta vastaa näiltä osin direktiivin täytäntöönpanosta omalta osaltaan.

Lakiehdotukset voidaan hallituksen esityksen mukaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Ehdotettuihin lainsäädäntömuutoksiin liittyy kuitenkin perustuslain (731/1999) ja

perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön valossa tulkinnanvaraisia kysymyksiä, minkä johdosta esityksessä on katsottu olevan suotavaa, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon. Näiltä osin esityksessä (s. 433) nostetaan esiin perustuslain 8 §:n mukaisen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellytysten toteutuminen, rangaistussääntelyn oikeasuhtaisuuden arviointi sekä rangaistavuuden alan laajentumisen osalta perusoikeuksien rajoitusedellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden edellytysten täyttyminen. Lisäksi huomiota kiinnitetään perustuslain 10 §:n mukaisen yksityiselämän suojan ja 21 §:n mukaisen oikeusturvan ja siihen liittyvän luottamuksensuojan toteutumiseen.

3. Rangaistavuuden alan laajeneminen ja rikosoikeudellisen seuraamussääntelyn ankaroituminen

3.1 Arvioinnin lähtökohdat

Rangaistussäännösten tulee muiden perusoikeuksien rajoitusten tavoin täyttää perusoikeuksien rajoittamiseen kohdistuvat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityiset edellytykset (ks. esim. PeVL 17/2006 vp, s. 2, PeVL 56/2018 vp, s. 2). Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset edellyttävät muun ohella, että rajoitukset ovat tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä ja rajoitusperusteet hyväksyttäviä. Rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa, ja rajoitusten on oltava suhteellisuusperiaatteen mukaisia ja välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Keskeistä on se, että kriminalisoinnille on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste. Rangaistavaksi säätämisen on täytettävä myös suhteellisuusvaatimuksen edellytykset. Tällöin arviointi koskee sitä, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan, perusoikeuteen kiinnittyvän oikeushyvän suojaamiseksi ja onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla, perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla keinolla kuin kriminalisoinnilla. Suhteellisuusperiaatteen kannalta tulee arvioida myös sitä, onko rangaistusseuraamus ankaruudeltaan oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen. (Ks. esim. PeVL 23/1997 vp, s. 2/II, PeVL 61/2014 vp ja PeVL 9/2016 vp.) Rangaistavaksi säätämisen tulee olla lakivaliokunnan käytännössä vakiintuneiden niin sanottujen kriminalisointiperiaatteiden eli ultima ratio -periaatteen, rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, oikeushyvien suojelun periaatteen, hyöty–haitta-punninnan periaatteen ja ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen mukaista (ks. esim. LaVL 9/2004 vp, LaVM 8/2004 vp, LaVM 16/2022 vp, LaVM 9/2024 vp ja LaVM 4/2025 vp).

Ympäristörikosdirektiivin velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi ehdotetut muutokset rikoslakiin merkitsisivät joiltakin osin nykyistä laajempaa rikosoikeudellista vastuuta aineellisen ympäristölainsäädännön vastaisesta menettelystä sekä useiden tällaisten rikosten

rangaistussääntelyn merkittävää ankaroitumista. Ehdotukset perustuvat direktiiviin eli Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Perustuslakivaliokunta on todennut tällaisen yhteyden sääntelyn hyväksyttävyyttä tukevaksi seikaksi (esim. PeVL 38/2012 vp, s. 3/I).

Ehdotetuilla lakimuutoksilla laajennetaan ja vahvistetaan rikosoikeudellista ympäristön, luonnon, luonnonvarojen ja ihmisten terveyden suojaa. Perustan ympäristön suojaamiselle rikosoikeuden keinoin muodostaa perustuslain 20 §:n mukainen vastuuta ympäristöstä koskeva perusoikeus. Ympäristörikoksia koskevilla säännöksillä suojataan ympäristö- ja luontoarvoja, kuten maaperää, ilmaa, luonnoneliöitä ja luonnon monimuotoisuutta sekä rakennettua ympäristöä haitallisilta muutoksilta ja pilaantumiselta. Ympäristörikossäännökset suojaavat välillisesti myös ihmisten terveyttä ja hyvinvointia sekä esimerkiksi tulevien sukupolvien oikeutta puhtaaseen elinympäristöön. Pohjimmiltaan ympäristön suojaamisen voi katsoa kytkeytyvän myös perustuslaissa turvattuun oikeuteen elämään (7 §), jonka edellytyksinä on terveellinen ja elinkelpoinen ympäristö.

Vaikka ympäristön suojaamisessa keskeisimmässä asemassa on aineellinen ympäristölainsäädäntö sekä ympäristöhallinnon ja -valvonnan toimivuus, rikosoikeudellisen sääntelyn merkitys muiden ympäristöä suojaavien keinojen täydennyksenä on ilmeinen. Yhteiskunnan kannalta haitallisimpien ja paheksuttavimpien tekojen rangaistavuudesta säädetään rikoslaissa. Rikosoikeusjärjestelmän johdonmukaisuus ja oikeasuhtaisuus edellyttävät rikoslain rangaistussäännöksiä myös ympäristöön kohdistuvien tekojen kohdalla. Ympäristön keskeisen merkityksen koko yhteiskunnan toiminnan kannalta on perusteltua näkyä myös ympäristöä vaarantavasta tai vahingoittavasta menettelystä tuomittavien seuraamusten ankaruudessa.

Ehdotetuilla täydennyksillä rangaistussääntelyyn on osin tarkoitus laajentaa ympäristön rikosoikeudellista suojaa, mutta laajalti muutoksissa on kansallisesti kyse rangaistussääntelyn merkittävästä ankaroitumisesta. Useat teot, jotka säädettäisiin rangaistavaksi esimerkiksi ympäristön turmelemisena, luonnonsuojelurikoksena tai ehdotettujen uusien rangaistussäännösten mukaisesti, ovat jo nykyisin rangaistavia aineellisessa ympäristölainsäädännössä olevien rangaistussäännösten mukaisesti.

3.2 Rangaistavuuden alan laajeneminen

Rikoslakia koskevat ehdotukset merkitsisivät eräiltä osin rangaistavuuden alan laajenemista. Ensinnäkin ympäristön turmelemista koskevaan rikoslain 48 luvun 1 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusia tekotapoja, ja näiden muutosten osalta erityisen merkityksellisenä rangaistavuuden alan laajentumisen kannalta voidaan pitää pykälän 1 momentin uutta 3 kohtaa koskevaa ehdotusta, jolla säädettäisiin rangaistavaksi jätteiden kuljettaminen tiettyjen vaarallisten

aineiden kuljetuksesta annetun lain (541/2023; jäljempänä VAK-laki) säännösten vastaisesti. VAK-lain vastainen menettely on nykyisin sanktioitu VAK-lain mukaisesti hallinnollisin seuraamusmaksuin, minkä ohella rikoslain 44 luvun 13 §:n mukaisesti vaarallisten aineiden kuljetusrikoksena on säädetty rangaistavaksi eräät VAK-lain vastaiset teot, kun tällainen teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka siitä on vaaraa toisen omaisuudelle. Kriminalisoinnin hyväksyttävyyttä arvioitaessa voidaan huomioida ensinnäkin sen perustuminen Suomea sitovaan kansainväliseen velvoitteeseen, joka edellä todetulla tavalla tukee sääntelyn hyväksyttävyyttä. Lisäksi voidaan huomioida se, että vaarallisten jätteiden kuljettamiseen voi liittyä merkittävä riski ympäristön ja sitä kautta myös terveyden vahingoittumisesta. Laittomaan jätemarkkinaan kytkeytyy EU:n tasolla järjestäytynyttä rikollisuutta, ja mainitun markkinan vuosituoton on arvioitu EU:ssa olevan useita miljardeja euroja. Kun lainvastainen aineen päästäminen tai jättäminen ympäristöön on jo ympäristön turmelemisena rangaistavaa rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti, mainitun muutoksen käytännön merkityksen arvioidaan jäävän maltilliseksi.

Eräät muutkin ympäristön turmelemista koskevaan säännöksen ehdotetut muutokset merkitsisivät rangaistavuuden alan laajentumista esimerkiksi siten, että rangaistavuus tulisi kattamaan joidenkin sellaisten velvollisuuksien tai kieltojen vastaista menettelyä, joiden rikkomista ei nykyisessä lainsäädännössä ole säädetty rangaistavaksi. Tämä koskee esimerkiksi rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin uutta 8 kohtaa, jossa säädettäisiin rangaistavaksi eräiden EU:n kemikaaleja tai haitallisia aineita koskevien säädösten vastainen markkinoille saattaminen. Sama koskee myös pykälän uutta 4 momenttia, jonka mukaisesti rangaistavaa olisi ympäristön muuttamiseen ryhtyminen ympäristövaikutusten arvioinnista annetussa laissa (252/2017) tarkoitetun hankkeen toteuttamiseksi ilman laissa edellytettyä lupaa tai suunnitelmaa. Sen ohella, että nämä ehdotukset perustuvat ympäristörikosdirektiivin velvoitteisiin, kyseisten tekotapojen voidaan katsoa rinnastuvan moitittavuudeltaan niihin tekotapoihin, jotka jo ovat ympäristön turmelemisena rangaistavia eli joita vastaan ympäristöä jo suojataan kyseisessä säännöksessä rikosoikeudellisesti.

Rikoslakiin ehdotetaan säädettäväksi useita uusia rangaistussäännöksiä. Uusien jäterikosta, ilmakehän heikentämistä, ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta ja vieraslajirikosta koskevien rangaistussäännösten myötä ei laajennettaisi huomattavasti rangaistavuuden alaa. Jäterikoksen tunnusmerkistö tulisi kuitenkin koskemaan muun muassa eräiden VAK-lain säännösten vastaista vaarallisten jätteen kuljettamista, mikä merkitsisi rangaistavuuden alan laajenemista tavalla, jota on käsitelty edellä ympäristön turmelemisen osalta. Ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikos merkitsisi samoin eräiltä osin rangaistavuuden alan laajentumista. Tämä koskisi erityisesti sellaisten ympäristöä vaarantavan tuotteen määritelmän mukaisten tuotteiden laitonta markkinoillesaattamista, joista

säädetään autojen ja niiden perävaunujen puiteasetuksessa ((EU) N:o 2018/858), traktoreiden ja niiden perävaunujen puiteasetuksessa ((EU) N:o 167/2013) tai L-luokan ajoneuvojen puiteasetuksessa ((EU) N:o 168/2013) (ehdotetun 4 e §:n 3 momentin 4–6 kohdat). Näiden asetusten vastainen tuotteen markkinoille saattaminen on nykyisin sanktioitu hallinnollisin seuraamusmaksuin (ajoneuvolain, 82/2021, 189 §). Ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikos tulisi myös kattamaan eräitä sellaisia tuotteen markkinoille saattamista koskevien velvollisuuksien tai kieltojen vastaisia tekoja, joita ei nykyisin ole säädetty rangaistavaksi, miltä osin rangaistavuus näin ollen laajenisi.

Jäterikosta ja ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta koskevat pykälät kattavat osaltaan sen tyyppistä toimintaa, jota voidaan pitää ympäristöä ja terveyttä vaarantavana mutta jonka osalta esimerkiksi abstraktin vaaran toteen näyttäminen voi olla varsin työlästä. Tämä koskee esimerkiksi niin sanotun EU:n jätteensiirtoasetuksen ((EU) 2024/1157) ja niin sanotun EU:n aluskierrätysasetuksen ((EU) N:o 1257/2013) vastaisia menettelyjä, jotka ehdotuksen mukaan olisivat jäterikoksena rangaistavia. Myös ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikos koskee sellaisten tuotteiden markkinoille saattamista esimerkiksi lain, EU-asetuksen tai luvan vastaisesti, joiden käyttö mainitussa pykälässä tarkoitetulla tavalla laajasti on omiaan aiheuttamaan esimerkiksi huomattavaa vahinkoa ympäristölle. Jäterikosta ja ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta koskevien rangaistussäännösten kattama menettely on tyypillisesti elinkeinotoiminnassa harjoitettavaa, jolloin ympäristön kannalta riskialtista toimintaa harjoitetaan taloudellisen hyötymisen tarkoituksessa. Erityisesti jätteiden keräämiseen, kuljetukseen ja käsittelyyn liittyy EU:n mittakaavassa järjestäytynyttä rikollisuutta.

Ehdotetun metsäkatorikosta koskevan rangaistussäännöksen mukaisesti rangaistavia olisivat tietyt EU:n niin sanotun metsäkatoasetuksen ((EU) 2023/1115) vastaiset menettelyt. EU:n metsäkatoasetus on uutta sääntelyä, ja ehdotetun säännöksen myötä rangaistavuuden ala laajenisi kattamaan eräät asetuksen vastaiset menettelyt. Metsäkatoasetuksen tarkoituksena on vähentää maailmanlaajuista metsäkatoa, metsien tilan heikkenemistä ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä. Asetuksessa tarkoitettujen tuotteiden tai hyödykkeiden markkinoille saattaminen, markkinoilla saataville asettaminen tai vieminen asetuksen 3 artiklassa säädetyn kiellon vastaisesti, mitä rangaistavuus metsäkatorikoksessa koskisi, voi osoittaa tietoista pyrkimystä kiellon rikkomiseen tai välinpitämättömyyttä sääntelyn tavoitteiden ja vaikutusten suhteen esimerkiksi taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi.

Ympäristörikosdirektiivi edellyttää myös säätämään siinä määriteltyjen tahallisten rikosten yrityksen varsin laajalti rangaistavaksi. Rangaistavuus tulisikin esityksen mukaisesti koskemaan sekä useimpien ehdotettujen uusien rangaistussäännösten kattamien tekojen että muun

muassa useiden ympäristön turmelemisen tekotapojen kohdalla tahallisen rikoksen yrityksen, miltä osin rangaistavuuden ala niin ikään laajentuisi.

Voimassa oleviin rikoslain säännöksiin ehdotetuilla muutoksilla ja ehdotetuilla uusilla rangaistussäännöksillä voidaan edellä todetulla tavalla katsoa olevan hyväksyttävä tavoite ja painava yhteiskunnallinen tarve. Niiden voidaan siten katsoa olevan perustuslain kannalta perusteltuja.

3.3 Rangaistussääntelyn ankaroituminen

3.3.1 Luonnollisia henkilöitä koskeva rangaistussääntelyn ankaroituminen

Esitykseen sisältyvissä rangaistussääntelyn muutoksissa on laajalti kyse rangaistussääntelyn merkittävästä ankaroitumisesta. Useat teot, jotka säädettäisiin rangaistavaksi esimerkiksi ympäristön turmelemisena, luonnonsuojelurikoksena tai ehdotettujen uusien rangaistussäännösten mukaisesti, ovat jo nykyisin rangaistavia aineellisessa ympäristölainsäädännössä olevien, sakonuhkaisten rangaistussäännösten mukaisesti.

Ympäristön turmelemista koskevaan rangaistussäännökseen ehdotetaan lisättäväksi useita uusia tekotapoja. Niiltä osin kuin ympäristön turmelemisena ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi tekoja, jotka on nykyisin kriminalisoitu aineellisessa ympäristölainsäädännössä sakonuhkaisin säännöksin, ehdotettu sääntely merkitsisi törkeän ympäristön turmelemisen enimmäisrangaistus huomioiden merkittävää rangaistussääntelyn ankaroitumista.

Ehdotusten myötä mainitut teot olisivat ympäristön turmelemisena rangaistavia, jos ne tehdään siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista tai roskaantumista taikka vaaraa terveydelle tai vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista. Säännökset kattavat myös teot, joista aiheutuu konkreettinen vaara tai vahinko ympäristölle tai terveydelle. Kyseisten tekojen voidaan katsoa rinnastuvan moitittavuudeltaan niihin tekoihin, jotka jo ovat ympäristön turmelemisena rangaistavia eli joita vastaan ympäristöä jo suojataan rikosoikeudellisesti. Ehdotukset perustuvat pääosin ympäristörikosdirektiivin velvoitteisiin.

Jäterikoksen, ilmakehän heikentämisen ja ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikoksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Sama koskee metsäkatorikosta. Tällainen rangaistusasteikko vastaisi esimerkiksi ympäristön turmelemisesta säädettyä asteikkoa. Erityisesti jäterikoksessa, ilmakehän heikentämisessä ja ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikoksessa on kyse teoista,

jotka kohdistuvat ympäristön kannalta haitallisiin, vaarallisiin tai riskiä aiheuttaviin aineisiin, tuotteisiin tai jätteisiin. Näitä tekoja voidaan useimmissa tapauksissa pitää lähtökohtaisesti ympäristöä vaarantavina, minkä pohjalta voidaan pitää asianmukaisena rangaistusasteikkoa, joka vastaa ympäristön turmelemisesta säädettyä asteikkoa.

Törkeän jäterikoksen, törkeän ilmakehän heikentämisen, törkeän ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikoksen ja törkeän metsäkatorikoksen enimmäisrangaistukseksi ehdotetaan viittä vuotta vankeutta. Mainitut enimmäisrangaistukset poikkeaisivat vakiintuneesti käytössä olevien rangaistusasteikkojen mukaisesta enimmäisrangaistuksesta, joka törkeiden tekotapojen osalta on tavanomaisesti neljä vuotta vankeutta. Ehdotettu viiden vuoden enimmäisrangaistus johtuu direktiivin 5 artiklan 2 kohdan d alakohdan velvoitteesta, joka ei usean rikostyypin osalta jätä mahdollisuutta alempaan enimmäisrangaistukseen kuin viisi vuotta vankeutta. Tällaisella perusteella rikoslain vakiintuneista asteikoista on voitu poiketa (LaVM 29/2014 vp, s. 3).

Toisin kuin rikoslain 48 luvun voimassa olevissa säännöksissä ja myös esimerkiksi rikoslain 48 a luvun 1 a §:n mukaista törkeää metsästysrikosta koskevassa säännöksessä, ehdotettujen uusien törkeää tekotapaa koskevien säännösten mukaisesti rangaistavaa olisi vain tahallinen menettely siitäkin huolimatta, että perustekomuotoa koskevat säännökset kattaisivat myös törkeästä huolimattomuudesta tehdyt teot. Näiltä osin pitäydyttäisiin siten direktiivin edellyttämässä.

Rikoslain 48 luvun 2 §:n mukaisen törkeän ympäristön turmelemisen enimmäisrangaistus on kuusi vuotta vankeutta. Mainittu enimmäisrangaistus koskee sekä tahallisia että törkeästä huolimattomuudesta tehtyjä tekoja. Ehdotetuissa uusissa törkeää tekotapaa koskevissa säännöksissä enimmäisrangaistus olisi näin ollen vuoden alhaisempi kuin törkeässä ympäristön turmelemisessa. Sääntely eroaisi törkeästä ympäristön turmelemisesta myös syyksiluettavuutta koskevan vaatimuksen osalta. Ehdotettujen uusien törkeitä tekotapoja koskevien rangaistussäännösten viiden vuoden enimmäisrangaistus ei näin ollen vaikuta muodostuvan oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallisen epäsuhtaiseksi suhteessa esimerkiksi törkeästä ympäristön turmelemisesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen.

Siltä osin kuin on kyse esimerkiksi tuotteiden tai aineiden tuontia, vientiä tai markkinoille saattamista koskevista tekotavoista, voidaan huomioida rikoslain 46 luvun 2 §:n törkeän säännöstelyrikoksen enimmäisrangaistus, joka on neljä vuotta vankeutta. Ehdotettujen uusien törkeitä tekotapoja koskevien rangaistussäännösten viiden vuoden enimmäisrangaistuksen ei siten voida katsoa vaikuttavan ongelmallisen epäsuhtaiselta suhteessa myöskään törkeän säännöstelyrikoksen enimmäisrangaistukseen.

Viiden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta voidaan pitää oikeasuhtaisena, kun otetaan huomioon myös suojattavan oikeushyvän eli ympäristön, kuten maaperän, ilman ja veden laadun, ekosysteemipalveluiden ja luonnon monimuotoisuuden merkitys itsessään sekä elinkelpoisen ja terveellisen ympäristön merkitys ihmiskunnalle. Mainittujen törkeitä tekotapoja koskevien säännösten kattamista tekotavoista vakavimmat liittyvät ympäristön kannalta riskialttiiseen toimintaan, joka monesti tapahtuu elinkeinotoiminnassa tai muussa taloudellisessa toiminnassa hyötymistarkoituksessa. Ympäristöä on perusteltua suojata tällaista toimintaa vastaan myös verraten ankarilla rangaistuksilla.

Rangaistussääntelyn merkitys ja tavoitteet huomioon ottaen törkeää jäterikosta, törkeää ilmakehän heikentämistä, törkeää ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta ja törkeää metsäkatorikosta koskevien säännösten kattamia tekoja voidaan pitää törkeimmillään erityisen vakavina. Viiden vuoden enimmäisrangaistusta voidaan sen vuoksi pitää oikeasuhtaisena.

Rangaistavaksi säädettäväksi ehdotettu vieraslajirikos kattaisi ensinnäkin EU:n niin sanotun vieraslajiasetuksen ((EU) N:o 1143/2014) vastaiset menettelyt ympäristörikosdirektiivin edellyttämällä tavalla. Tunnusmerkistö edellyttäisi, että teko olisi omiaan aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa ympäristölle taikka kuoleman tai vakavan vamman tai vakavan sairauden ihmiselle. Lisäksi vieraslajirikoksena säädettäisiin rangaistavaksi tietyt kansallisesti merkityksellisiä haitallisia vieraslajeja koskevat teot samalla abstraktin vaaran edellytyksellä. Kansallisesti merkityksellisistä haitallisista vieraslajeista säädetään vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetussa laissa (1709/2015).

Haitalliset vieraslajit uhkaavat luonnon monimuotoisuutta tai siihen liittyviä ekosysteemipalveluja, ja ne voivat aiheuttaa haittaa myös taloudelle tai terveydelle. Haitalliset vieraslajit voivat aiheuttaa alkuperäisten kasvi- tai eläinlajien sukupuuttoja sekä esimerkiksi levittää tauteja. Vieraslajisääntelyn vastaisen menettelyn rangaistavaksi säätämisellä voidaan näin ollen katsoa suojattavan merkittäviä ympäristöarvoja ja myös terveyttä.

Vieraslajirikokselle ehdotettu kolmen vuoden enimmäisrangaistus olisi ankarampi kuin esimerkiksi rikoslain 48 luvun 1 §:n mukaisen ympäristön turmelemisen enimmäisrangaistus. Asteikko myös poikkeaa rikoslain tavanomaisista tyyppirangaistusasteikoista, joissa vähimmäisrangaistuksena on sakkoa ja enimmäisrangaistuksena kaksi vuotta vankeutta. Ehdotettu rangaistusasteikko perustuu pykälän 1 ja 2 momentin osalta direktiivin 5 artiklan velvoitteisiin. Direktiivi ei näidenkään tekojen osalta mahdollista alempaa enimmäisrangaistusta kuin kolme vuotta vankeutta. Rikoksen esimerkiksi ympäristön turmelemista ankarampaa asteikkoa

voidaan pitää perusteltuna myös sen vuoksi, että säännöksen mukaiselta teolta edellytettävässä abstraktissa vaarantamisessa kyse olisi huomattavan vahingon aiheuttamisesta ympäristölle tai kuoleman tai vakavan vamman tai vakavan sairauden aiheuttamisesta ihmiselle. Asteikko kattaisi siten myös teot, joilla aiheutetaan esimerkiksi säännöksessä tarkoitettu huomattava vahinko ympäristölle.

Ympäristörikosdirektiivi ei velvoita säätämään rangaistavaksi kansallisesti merkityksellisiä haitallisia vieraslajeja koskevia tekoja. Näiltä osin rangaistussääntely ankaroituisi siten laajemmin kuin mitä direktiivi edellyttää. Kansallisesti merkityksellinen haitallinen vieraslaji voi olla yhtä haitallinen ympäristön kannalta kuin EU:n kannalta merkityksellinen haitallinen vieraslaji. Kansallisesti haitallisia merkityksellisiä vieraslajia koskevia tekoja voidaan siten pitää yhtä moitittavina kuin EU:n kannalta merkityksellisiin haitallisiin vieraslajeihin kohdistuvia tekoja. Myös sääntelyn johdonmukaisuus perustelee osaltaan sitä, että myös kansallisesti merkityksellisiä haitallisia vieraslajeja koskevat teot olisivat rangaistavia vieraslajirikoksena, jota koskeva säännös kattaa teot, jotka aiheuttavat abstraktia huomattavan vahingon vaaraa ympäristölle tai terveydelle, kyseisen rangaistussäännöksen mukaisella rangaistusuhalla.

Myös luonnonsuojelurikosta koskevaan rikoslain pykälään ehdotetaan muutoksia, jotka merkitsisivät rangaistussääntelyn ankaroitumista. Luonnonsuojelurikoksena rangaistavaksi säädettäisiin tietyt teot, jotka on nykyisin säädetty luonnonsuojelulaissa (9/2023) luonnonsuojelurikkomuksena rangaistavaksi. Muutoksilla säädettäisiin direktiivin edellyttämällä tavalla nykyistä ankarammin rangaistavaksi mainitut suojeltuihin lajeihin kohdistuvat teot, mikä korostaisi näiden tekojen paheksuttavuutta ja moitittavuutta. Direktiivi edellyttää, että tahallisista teoista tulee voida määrätä vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Näitä tekoja voidaan myös pitää moitittavuudeltaan vastaavina kuin luonnonsuojelurikoksina nykyisin rangaistavia tekoja. Rangaistussääntelyn ankaroitumista voidaan siten pitää perusteltuna ja oikeasuhtaisena.

Esitykseen sisältyy lisäksi ehdotus uudeksi ympäristön tuhoamista koskevaksi rangaistussäännökseksi. Sen kattamien, ympäristölle erityisen vakavan vahingon aiheuttavien tahallisten tekojen enimmäisrangaistukseksi ehdotetaan kahdeksan vuotta vankeutta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi terroristisessa tarkoituksessa tehdystä ympäristön tuhoamisesta, jonka enimmäisrangaistus olisi kymmenen vuotta vankeutta.

Ympäristön tuhoamiselle ehdotettu rangaistusasteikko poikkeaisi vakiintuneesta rikoslain sääntelytavasta, mitä ei voida pitää ongelmattomana Suomen rikoslaissa noudatettujen tyyppirangaistusasteikkojen ja suhteellisuusperiaatteen eikä rikoslain sisäisen johdonmukaisuuden kannalta. Ehdotettu kahdeksan vuoden enimmäisrangaistus johtuu direktiivin 5 artiklan 2

kohdan b alakohdan velvoitteesta. Direktiivi edellyttää näiden tekojen kohdalla vähintään kahdeksan vuoden enimmäisrangaistusta eli lievempi enimmäisrangaistus ei ole mahdollinen.

Ympäristön tuhoamisen enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta ankarampi kuin törkeän ympäristön turmelemisen. Ympäristön tuhoamisen tunnusmerkistö edellyttää erityisen vakavan ympäristö- tai luontovahingon aiheuttamista. Kyse on tahallisista ja erityisen vahingollisista teoista, joita voidaan pitää erityisen paheksuttavina. Kahdeksan vuoden enimmäisrangaistusta voidaan näin ollen pitää oikeasuhtaisena ympäristön tuhoamista koskevan säännöksen kattamien tekojen kohdalla. Mainitun enimmäisrangaistuksen ei myöskään voida katsoa muodostuvan ongelmalliseksi suhteessa rikoslain muihin rikoksiin, joista on säädetty hyvin ankara enimmäisrangaistus, kuten rikoslain 34 luvun 3 §:ään (törkeä tuhotyö) tai 5 §:ään (törkeä terveyden vaarantaminen).

Terroristisessa tarkoituksessa tehdyn ympäristön tuhoamisen enimmäisrangaistus olisi kymmenen vuotta vankeutta. Ehdotettu enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta ankarampi kuin ilman tällaista tarkoitusta tehdyn ympäristön tuhoamisen enimmäisrangaistus, mikä vastaa sääntelyn lähtökohtaa monen muun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen kohdalla suhteessa ilman tällaista tarkoitusta tehtyyn rikokseen. Terroristisessa tarkoituksessa tehdyn ympäristön tuhoamisen enimmäisrangaistuksen voi siten katsoa olevan oikeasuhtainen verrattuna ilman tällaista tarkoitusta tehtyyn ympäristön tuhoamiseen ja muiden terroristisessa tarkoituksessa tehtyjen rikosten enimmäisrangaistuksiin.

Yleisesti ottaen ankarampiin rangaistuksiin johtavilla lainsäädäntömuutoksilla korostetaan kysymyksessä olevien rikosten paheksuttavuutta ja moitittavuutta, millä voi olla jossain määrin yleisestävää ja erityisestävää vaikutusta. Edellä käsitellyillä ehdotetuilla enimmäisrangaistuksilla on myös tiettyjä rikosprosessuaalisia ja muita seurannaisvaikutuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi viranomaisten toimivallan laajentuminen ja vanhentumisaikojen pidentyminen. Näillä seikoilla on merkitystä oikeasuhtaisuuden arvioinnin kannalta.

Rangaistussääntelyn ankaroitumista voidaan tiettyjen tekojen kohdalla pitää erittäin merkittävänä mutta edellä todetuilla perusteilla kuitenkin oikeasuhtaisena ja siten perustuslain kannalta perusteltuna.

3.3.2 Yhteisösakon rangaistusasteikon ankaroituminen

Esityksen mukaisesti myös oikeushenkilölle määrättävän yhteisösakon rangaistusasteikkoa muutettaisiin merkittävällä tavalla niiden rikoslajien kohdalla, jotka ovat merkityksellisiä ympäristörikosdirektiivin kriminalisointivelvoitteiden täytäntöönpanon kannalta.

Kriminalisointiperiaatteita ja perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä, kuten painavaa yhteiskunnallista tarvetta ja rangaistusjärjestelmän suhteellisuutta koskevia edellytyksiä, voidaan soveltuvin osin soveltaa myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja sen ankaruutta koskeviin kysymyksiin.

Sitä, että yhteisösakon asteikkoa korotetaan vain niitä rikoslajeja koskevana, jotka ympäristörikosdirektiivi kattaa, ei voida pitää täysin ongelmattomana ratkaisuna rikoslain sisäisen oikeasuhtaisuuden ja johdonmukaisuuden kannalta eikä myöskään yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Ratkaisun johdosta yhteisösakon rangaistusasteikko poikkeaa joidenkin rikoslajien kohdalla merkittävästi muihin rikoslajeihin sovellettavasta yleisestä asteikosta (850–850 000 euroa), eikä ratkaisua ole ohjannut eri rikoslajien moitittavuutta koskeva arviointi. Ympäristörikosdirektiivin velvoitteet yhteisösakon enimmäismäärän vähimmäistasosta koskevat kuitenkin vain direktiivissä määriteltyjä rikoksia. Rikosoikeudellisen direktiivin täytäntöönpanossa ei yksittäisen unioni-instrumentin seurauksena ole lakivaliokunnan kannan mukaan perusteltua lähteä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia (ks. esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2—3, LaVM 13/2020 vp, s. 3, LaVM 21/2018 vp, s. 4 ja LaVM 2/2025 vp, s. 5).

Ehdotusten johdosta yhteisösakon asteikko ankaroituisi ehdotuksen kattamien rikosten kohdalla selvästi. Yhteisösakon asteikkoa koskeva ehdotus perustuu ensinnäkin olennaisilta osin ympäristörikosdirektiivin velvoitteisiin. Niiden mukaisesti oikeushenkilöille määrättävien sakkojen määrän on oltava oikeassa suhteessa menettelyn vakavuuteen sekä kyseisen oikeushenkilön yksilöllisiin, taloudellisiin ja muihin olosuhteisiin ja lisäksi edellytetään nimenomaista sakon rahamääräisen enimmäismäärän vähimmäistasoa. Arvioinnissa voidaan ottaa huomioon, että yhteisösakon nykyisen, yleisesti sovellettavan asteikon mukaisia rahamääriä ei ole muutettu niiden voimaantulon eli vuoden 1995 jälkeen muutoin kuin euroon siirtymisen johdosta välttämättömällä tavalla. Sakkojen enimmäistasoja koskeva velvoite voidaan direktiivin johdanto-osan kappaleen 35 perusteella rajata sovellettavaksi taloudellisesti vahvoihin oikeushenkilöihin. Erittäin suuria oikeushenkilöitä koskevan asteikon yläraja perustuu siten direktiivin velvoitteisiin. Suhteellisuusperiaatteen ja myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta merkityksellistä on, että ehdotettujen säännösten mukaisesti yhteisösakoille määritettäisiin absoluuttinen enimmäismäärä, toisin kuin sellaisessa direktiivin sallimassa mallissa, jossa enimmäismäärä perustuisi oikeushenkilön liikevaihtoon.

Ympäristörikosdirektiivissä ei säädetä täsmällisesti oikeushenkilölle määrättävän sakon vähimmäismäärää koskevista velvoitteista. Yhteisösakon yleisen asteikon mukaisen vähimmäismäärän olisi lähtökohtaisesti oltava taloudellisilta voimavaroiltaan pienen oikeushenkilön näkökulmasta tuntuva mutta ei niin suuri, että se silloinkaan voisi lähtökohtaisesti muodostua

kohtuuttomaksi. Yhteisösakon enimmäismäärä olisi perusasteikossa puolestaan mitoitettu siten, että se voisi muodostua hyvin merkittäväksi niiden oikeushenkilöiden osalta, joihin seuraamus tulee sovellettavaksi, eli muiden kuin erittäin suurten yritysten osalta. Enimmäismäärän asettamisessa on myös otettava huomioon, että ei olisi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta optimaalista, jos kiinteämääräisen yhteisösakon yleinen asteikko olisi hyvin laaja, kun ei ole säädetty hyvin yksityiskohtaisesti yhteisösakon mittaamisesta, vaan mittaamisessa hyödynnettäisiin edelleen suhteellisen yleisiä rikoslain 9 luvun 6 §:n kriteereitä. Ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuutta koskevassa arvioinnissa tulee huomioitavaksi se, että yhteisösakon suuruus mitattaisiin nykyiseen tapaan mainittujen säännösten mukaisesti, jolloin konkreettisessa tapauksessa huomioon otettaisiin useita oikeushenkilön talouden arvioimisen kannalta olennaisia seikkoja.

Kooltaan hyvin suurten ja taloudelliselta asemaltaan kantokykyisimpien oikeushenkilöiden kohdalla yhteisösakon yläraja nousisi erittäin paljon. Ankarampaa asteikkoa voidaan pitää nykyistä asianmukaisempana sen soveltumisen piiriin tulevien oikeushenkilöiden näkökulmasta huomioiden erityisesti seuraamusjärjestelmän yleisestävyyttä koskevat näkökohdat sekä se, että vakavimmista rikoksista olisi mahdollista tuomita oikeushenkilölle sakko, jolla on myös tosiasiallista merkitystä ja siten erityisestävyyttä tällaisen oikeushenkilön näkökulmasta.

Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen ehdotettuja muutoksia yhteisösakon rangaistusasteikkoon voidaan pitää hyväksyttävään perusteeseen perustuvana, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimana ja oikeasuhtaisina.

4. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Perustuslain 8 §:n mukainen rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että rikoksen tunnusmerkistö ilmaistaan riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Esitykseen sisältyy useita rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta olennaisia kohtia ja kysymyksiä.

Ympäristörikoksia koskevat rangaistussäännökset ovat luonteeltaan hallintoaksessorisia, jolloin rangaistavan menettely ala määrittyy pitkälti aineellisen ympäristölainsäädännön perusteella. Tällaisten säännösten valmistelussa on huomioitava niin sanotut blankorangaistuskriteerit, joita koskevia vaatimuksia on täsmennetty perustuslakivaliokunnan käytännössä. Vaikka blankorangaistussääntelyyn on perustuslakivaliokunnan käytännössä lähtökohtaisesti suhtauduttu torjuvasti, sen käyttäminen on mahdollista edellyttäen, että tällaiselle sääntelylle asetetut edellytykset täyttyvät. Blankorangaistussääntelyn osalta tavoitteena tulee perustuslakivaliokunnan mukaan olla, että viittauksen sisältäviin rangaistussäännöksiin sisältyvät

valtuutusketjut ovat täsmällisiä, rangaistavuuden edellytykset ilmaisevat aineelliset säännökset on kirjoitettu rangaistussäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella ja nämä säännökset käsittävästä normistosta käy ilmi myös niiden rikkomisen rangaistavuus. Kriminalisoinnin sisältävässä lain säännöksessä tulee lisäksi olla asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi tarkoitetusta teosta. (PeVL 62/2018 vp, s. 9; PeVL 53/2018 vp, s. 3; PeVL 14/2018 vp, s. 21–424; PeVL 9/2018 vp, s. 9; PeVL 25/1994 vp, s. 8 ja niissä viitatut lausunnot.) Blankorangaistuskriteerien osalta voidaan huomioida, että niiden muotoilussa ole alun perin ole voitu ottaa huomioon sellaisia blankotyyppisiin rangaistussäännöksiin sisältyviä ongelmakysymyksiä, joita nykyään sisältyy rikosoikeudellisen EU-sääntelyn toimeenpanoon.

Blankorangaistussääntelylle asetetut edellytykset on huomioitu esityksen valmistelussa, joskin tämä on ollut nyt kysymyksessä olevan sääntelyhankkeen yhteydessä poikkeuksellisen haastavaa. Siltä osin kuin rangaistussäännöksissä viitattaisiin EU:n asetukseen, on hyväksyttävä se, että asetusten säännökset eivät vastaa kirjoitustavaltaan täysin rikoslain rangaistussäännöksiä. EU:n asetukset on kuitenkin laadittu suoraan sovellettaviksi. EU:n asetuksissa ei myöskään voida viitata takaisin Suomen rikoslakiin, mutta tätä kompensoi jossain määrin se, että asetuksissa useimmiten nimenomaisesti velvoitetaan jäsenvaltioita säätämään niiden säännösten rikkomisesta seuraamukset.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämään täsmällisyyteen liittyy kysymys siitä, millä tarkkuudella aineelliseen ympäristölainsäädäntöön viitataan rangaistussäännöksessä. Eduskunnan lakivaliokunnan käytännön mukaisesti parhaiten rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia toteuttaa EU-asetukseen viitattaessa sääntely, jossa kansallisessa rangaistussäännöksessä viitataan EU-asetukseen artiklakohtaisesti. Lakivaliokunnan mukaan tämä ei aina kuitenkaan ole mahdollista ja jos artiklakohtainen viittaaminen tekisi kansallisesta sääntelystä vaikeammin tulkittavaa, artiklakohtaisia viittauksia ei välttämättä ole edellytetty (LaVL 34/2018 vp, s. 8–9). Ehdotetuissa säännöksissä on joiltakin osin viitattu säännösten sijasta säädöksen tiettyihin lukuihin, mitä on pidetty tarpeellisena selkeyden säilyttämiseksi ja pitkien säännöslistausten välttämiseksi.

Ehdotetut säännösmuutokset ja uudet rangaistussäännökset sisältävät säännös-, luku-, artikla- tai säädöskohtaisten viittausten ohella täsmälliset kuvaukset rangaistavaksi säädettävistä teoista. Säännöksissä on mahdollisimman täsmällisesti kuvattu kysymykseen tulevat tekotavat sekä muita tunnusmerkistötekijöitä, kuten velvollisuuden tai kiellon vastaisuus ja teon kohde. Joiltakin osin viittausten ja tunnusmerkistötekijöiden kokonaisuus johtaa tietynasteiseen monitahoisuuteen ja vaikeaselkoisuuteen, mutta toisaalta sääntelyn riittävällä yksityiskohtaisuudella voidaan edistää perustuslain 8 §:n mukaisen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämää sääntelyn tarkkarajaisuutta.

Esityksessä on myös huomioitu blankorangaistuskriteerien edellytykset riittävän täsmällisen aineellisen luonnehdinnan sisältymisestä rangaistussäännöksen sekä asianmukaisista viittaussäännöksistä aineellisesta lainsäädännöstä rikoslain rangaistussäännöksiin. Ehdotetut säännösmuutokset ja uudet rangaistussäännökset sisältävät säännös-, luku-, artikla- tai säädöskohtaisten viittausten ohella täsmälliset kuvaukset rangaistavaksi säädettävistä teoista. Säännöksissä on mahdollisimman täsmällisesti kuvattu kysymykseen tulevat tekotavat sekä muita tunnusmerkistötekijöitä, kuten velvollisuuden tai kiellon vastaisuus ja teon kohde. Joiltakin osin viittausten ja tunnusmerkistötekijöiden kokonaisuus johtaa tiettyyn monitahoisuuteen ja vaikeaselkoisuuteen, mutta toisaalta sääntelyn riittävällä yksityiskohtaisuudella voidaan edistää perustuslain 8 §:n mukaisen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämää sääntelyn tarkkarajaisuutta.

Lakivaliokunta on huomioinut laillisuusperiaatteen toteutumista arvioidessaan sääntelyn kohteen siten, että eräissä yhteyksissä on huomioitu säännösten tulevan sovellettaviksi elinkeinonharjoittajien tai muuten mainituista aineellisista säännöksistä perillä olevien tahojen toimintaan, jolloin sääntelyn kohteille voidaan asettaa tietty selonottovelvollisuus (ks. LaVL 34/2018 vp, s. 8). Sama koskee monia sekä direktiivin kannalta merkityksellisten voimassa olevien että ehdotettujen ympäristörikossäännösten kattamia tilanteita. Vaikka ehdotetut muutokset ovat eräiltä osin merkityksellisiä myös tavallisen kansalaisen näkökulmasta, kyse on suurelta osin sellaisen aineellisen ympäristölainsäädännön vastaisesta menettelystä, joka koskee ensisijaisesti toiminnanharjoittajia, joiden voidaan lähtökohtaisesti olettaa tuntevan harjoittamaansa toimintaa koskevassa aineellisessa lainsäädännössä säädetyt kiellot ja velvollisuudet.

Esitykseen sisältyy myös ehdotus uudesta soveltamisalaa koskevasta säännöksestä, jollainen lisättäisiin rikoslain 48 ja 48 a lukuihin (rikoslain 48 luvun uusi 8 § ja 48 a luvun uusi 4 b §). Sen mukaisesti ilman lupaa toimimiseen rinnastettaisiin kummassakin luvussa toimiminen sellaisen toimivaltaisen viranomaisen myöntämän luvan nojalla, jota haettaessa lupaviranomaista on erehdytetty luvan myöntämisen kannalta olennaisista seikoista, lahjottu tai pakotettu, taikka sellaisen luvan nojalla, joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia. Se, miten mainitun kaltaisten lupien nojalla toimimiseen tulisi suhtautua rangaistavuuden osalta, ei ole voimassa olevan sääntelyn perusteella aivan selvää, mistä näkökulmasta ehdotusta voi pitää nykytilaa selkeyttävänä. Mainittua säännöstä on arvioitava rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta myös suhteessa siihen, voidaanko rangaistussääntelyä sen perusteella pitää riittävällä tavalla ennakoitavana.

Siltä osin kuin kyse on sellaisen luvan nojalla toimimisesta, joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia, määreiden ”ilmeinen” ja ”olennainen” voi katsoa selvästi määrittävän sitä, millaista asiaankuuluvien aineellisoikeudellisten vaatimusten rikkomista edellytettäisiin ja siten rajaavan sitä, minkälaisen luvan nojalla toimisesta voisi seurata rangaistusvastuu. Pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa selitettäisiin mainittuja käsitteitä ja tuotaisiin selvästi esiin, että kyse olisi säännöksestä, jota sovellettaisiin näiltä osin suppeasti ja poikkeuksellisissa tilanteissa.

5. Yksityiselämän suoja

Esitykseen sisältyy eräitä perustuslain 10 §:n mukaisen yksityiselämän suojan kannalta merkityksellisiä ehdotuksia. Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin muutoksia pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevaan 10 lukuun. Esityksen mukaisesti telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevaan pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2 momentin perusterikoslistaan lisättäisiin törkeä jäterikos ja ympäristön tuhoaminen. Telekuuntelu tulisi lisäksi mahdolliseksi terroristisessa tarkoituksessa tehdyn ympäristön tuhoamisen kohdalla sen johdosta, että rikoslain 34 a luvun 2 §:n mukaiset terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset ovat pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2 momentin 11 kohdan mukaisesti telekuuntelun perusterikoksia. Samalla kyseisistä rikoksista tulisi pakkokeinolain 10 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla myös telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen perusterikoksia ja 27 §:n 2 momentin nojalla myös peitetoiminnan perusterikoksia. Lisäksi terroristisessa tarkoituksessa tehty ympäristön tuhoaminen ehdotetaan lisättäväksi eräiden muiden terroristisessa tarkoituksessa tehtyjen rikosten ohella pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisen asuntokuuntelun perusterikokseksi. Terroristisessa tarkoituksessa tehty ympäristön tuhoaminen olisi hyvin vakava rikos, ja sen kohdalla voitaisiin katsoa mainitun pakkokeinon käytön mahdollistamisen olevan suhteellisuusvaatimuksen mukaista ja täyttävän hyväksyttävyysedellytyksen sekä edellytyksen painavasta yhteiskunnallisesta tarpeesta samaan tapaan kuin on katsottu muiden terroristisessa tarkoituksessa tehtyjen rikosten kohdalla, jotka on säädetty asuntokuuntelun perusterikoksiksi.

Ehdotettujen rikosnimikkeiden lisäämistä edellä mainittujen salaisten pakkokeinojen piiriin voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän edellyttämällä tavalla hyväksyttävänä. Kyse olisi ensinnäkin vakavista rikoksista. Törkeän jäterikoksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään viisi vuotta. Ympäristön tuhoamisen vähimmäisrangaistukseksi ehdotetaan yhtä vuotta vankeutta ja enimmäisrangaistukseksi kahdeksan vuotta vankeutta ja terroristisessa tarkoituksessa tehdyn ympäristön tuhoamisen vastaavasti yksi ja kymmenen vuotta vankeutta.

Törkeän jäterikoksen ehdotettu rangaistusasteikko vastaa useiden pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2 momentissa mainittujen rikosten rangaistusasteikkoa. Ympäristön tuhoamisen enimmäisrangaistus puolestaan on kahdeksan vuotta, joka on ankarampi kuin esimerkiksi törkeän ympäristön turmelemisen, joka on säädetty telekuuntelun perusterikokseksi. Terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset on pääsääntöisesti säädetty telekuuntelun perusterikoksiksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2 momentin 11 kohdassa.

Törkeää jäterikosta, ympäristön tuhoamista ja terroristisessa tarkoituksessa tehtyä ympäristön tuhoamista koskevilla säännöksillä suojataan erityisesti ympäristöä sekä ihmisten terveyttä, mikä koskee erityisesti perustuslain 20 §:n mukaista vastuuta ympäristöstä. Näihin rikoksiin liittyy erityisesti niiden vakavuus huomioiden tärkeä yhteiskunnallinen selvittämisintressi. Kyseisten pakkokeinojen lisääminen keinovalikoimaan on erityisen tärkeää esimerkiksi reaaliaikaisten tapausten selvittämiseksi ja yleisesti epäiltyjen rikosten paljastamiseksi.

Perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaan on huolehdittava riittävistä oikeusturvajärjestelyistä. Perusoikeuteen puuttumisen merkityksen kannalta olennaista on, että telekuuntelun mahdollistaminen näiden rikosten selvittämisessä ei automaattisesti johda siihen, että telekuuntelua saadaan käyttää kunkin epäiltävän perusterikoksen selvittämisessä. Edellytyksenä olisi pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n mukaisesti, että telekuuntelun käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Lisäksi telekuuntelua saataisiin käyttää vain, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys kyseisen rikoksen selvittämiselle. Telekuuntelua käytettäessä olisi myös aina huomioitava erityisesti pakkokeinolain 1 luvun 2 ja 3 §:ssä tarkoitetut suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteet. Suhteellisuusperiaatteesta seuraa, että arvioitaessa pakkokeinon käyttöedellytyksiä on otettava huomioon se, mitä vakavuustasoa rikos konkreettisessa muodossa edustaa. On lisäksi huomattava, että telekuuntelusta päättää aina tuomioistuin. Mainituilla seikoilla on merkitystä myös yleisen suhteellisuusvaatimuksen toteutumisen arvioinnissa.

Edellä mainitut seikat huomioiden myös telekuunteluun liittyvän ehdotuksen voidaan katsoa olevan suhteellisuusvaatimuksen mukainen. Ehdotukselle voidaan katsoa olevan hyväksyttävät perusteet sekä painava yhteiskunnallinen tarve. Perusoikeuteen kohdistuva rajoitus perustuisi laissa olevaan tarkkarajaiseen ja täsmälliseen säännökseen.

Yksityiselämän suojan kannalta merkityksellisiä ovat myös eräät säteilylain ja uuden ydinenergialain muuttamista koskevat ehdotukset. Säteilylain ja uuden ydinenergialain valvontaviranomaisten tarkastusoikeuksia koskevia säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi siltä osin kuin on kyse kotirauhan suojaamiin paikkoihin kohdistettavasta toimenpiteestä. Niiden rikosten joukkoon, joita koskevan epäilyn perusteella on muidenkin säädettyjen edellytysten

täyttyessä oikeus tehdä säännöksessä tarkoitettu toimenpide, lisättäisiin uuden ydinenergialain ja säteilylain valvonnan kannalta olennaiset rikokset.

Perustuslakivaliokunta on katsonut kotirauhan piiriin ulottuvan toimen olevan hyväksyttävä rikosten selvittämiseksi, jos toimi sidotaan säännöksessä siihen, että on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan (PeVL 20/2001 vp ja PeVL 69/2002 vp). Kotirauhan piiriin puuttuvan sääntelyn osalta valiokunta on lausunnoissaan (PeVL 46/2001 vp ja PeVL 48/2001 vp) pitänyt tavallisen lainsäätämisjärjestyksen edellytyksenä sitä, että lainsäännöksistä tulee ilmetä, että tarkastus voidaan toimittaa asunnossa vain, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi.

Säteilylakiin ja uuden ydinenergialakiin esitettävien muutosten osalta kyse on tarkastusoikeuden laajentamisesta tilanteisiin, joissa on syytä epäillä rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan tai ehdotetun 10 tai 11 kohdan mukaista rikosta. Mainitussa 1 kohdassa on kyse esimerkiksi säteilyn päästämisestä ympäristöön lain tai lupaehtojen vastaisesti. Perusteltuna voidaan pitää, että toimivaltaisella viranomaisella on pykälässä tarkoitettu tarkastusoikeus tällaisia tekoja epäiltäessä ja tarkastuksen edellytysten muutoinkin täyttyessä. Ehdotetuissa saman momentin 10 ja 11 kohdissa on kyse säteilylain ja uuden ydinenergialain vastaisista teoista. Se, että toimivaltaisella viranomaisella on tarkastusoikeus myös, kun on syytä epäillä näitä rikoksia ja tarkastuksen edellytykset muutoinkin täyttyvät, on perusteltua, kun huomioidaan muun muassa kyseessä olevien tekojen luonne, toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuus saada selvitystä sekä se, minkä muiden rikosten kyseessä ollessa tarkastus voidaan säteilylain 176 §:n 3 momentin ja uuden ydinenergialain 358 §:n 3 momentin mukaisesti tehdä.

6. Oikeusturva ja luottamuksensuoja

Esitykseen sisältyvä ehdotus, jonka mukaan rikoslain 48 ja 48 a lukuihin lisättäisiin soveltamisalaa koskeva säännös, jossa säädettäisiin luvan nojalla toimimisen rinnastettavuudesta tietyissä poikkeuksellisissa tilanteissa ilman lupaa toimimiseen, on merkityksellinen perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan ja hallinto-oikeudellisen luottamuksensuojan kannalta. Säännöksen mukaisesti ilman lupaa toimimiseen rinnastettaisiin mainituissa luvuissa toiminen sellaisen toimivaltaisen viranomaisen myöntämän luvan nojalla, jota haettaessa lupaviranomaista on erehdytetty luvan myöntämisen kannalta olennaisista seikoista, lahjottu tai pakotettu, taikka sellaisen luvan nojalla, joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia (rikoslain 48 luvun 8 § ja 48 a luvun 4 b §). Säännöksen mukaisesti viranomaisen myöntämän luvan nojalla toimiminen olisi säännöksen mukaisin edellytyksin rangaistavaa siltä osin kuin jonkun rikoslain 48 tai 48 a luvun rikoksen tunnusmerkistö kattaisi ilman laissa edellytettyä lupaa toimimisen.

Oikeusturvaa koskeva perustuslain 21 §:n 2 momentti sisältää vaatimuksen hyvän hallinnon takeiden turvaamisesta lailla. Hyvän hallinnon takeista säädetään hallintolaissa (434/2003), jonka 6 §:n mukaisiin hallinnon oikeusperiaatteisiin kuuluu se, että viranomaisen toimet ovat puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden ja että ne suojaavat oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Mainittu säännös merkitsee niin sanotun luottamuksensuojaperiaatteen laintasoista vahvistamista. Luottamuksen suojaamisen keskeisenä sisältönä on, että yksityisten tulee voida luottaa viranomaisten toiminnan oikeellisuuteen ja virheettömyyteen sekä viranomaisten tekemien hallintopäätösten pysyvyyteen. Periaatteen soveltamisessa on kysymys siitä, millä edellytyksillä yksityinen oikeussubjekti voi luottaa julkista valtaa käyttäen tehdyn päätöksen pysyvyyteen ja minkälainen turva tällä on viranomaisten toiminnan odottamattomia muutoksia vastaan. Luottamuksensuojan periaate rajoittaa päätösten muuttamista yksityiselle haitalliseen suuntaan. Luottamuksen suojaaminen on rajoitettu koskemaan oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Tämä edellyttää, että suojaamisen kohteena olevat odotukset voidaan perustaa viime kädessä johonkin oikeusjärjestyksen kokonaisuuden keskeisistä ainesosista, joita ovat lainsäädäntö, yleiset oikeusperiaatteet ja kansainväliset sopimukset. Esimerkiksi yksityisen tietoinen lainvastainen menettely ei oikeuta suojaamisen arvoiseen luottamukseen. (HE 72/2002 vp, s. 60–61.)

Voidaan katsoa, että esimerkiksi mainituissa soveltamisalasäännöksissä tarkoitetussa viranomaisen erehdyttämisessä sekä viranomaisen lahjomisessa ja pakottamisessa on selvästi kyse menettelyistä, joihin perustuen saatuun lupaan ei voida yhdistää oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja ja suojattuja odotuksia.

Ehdotettujen pykälien mukaisesti ilman lupaa toimimiseen rinnastettaisiin mainituissa rikoslain luvuissa myös toimiminen sellaisen toimivaltaisen viranomaisen myöntämän luvan nojalla, joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia. Ehdotettu säännös merkitsisi rajattua puuttumista edellä mainittuun yleiseen lähtökohtaan, jonka mukaisesti esimerkiksi toiminnanharjoittaja voi lähtökohtaisesti luottaa viranomaisen tekemään lupapäätökseen ja tällaiseen päätökseen perustuvan luvan pysyvyyteen. Kun kuitenkin kyse olisi asiaankuuluvien aineellisoikeudellisten vaatimusten rikkomisesta tavalla, joka on ilmeinen ja olennainen, tarkoitettaisiin toimimista sellaisen luvan nojalla, jossa olisi niin ilmeinen ja olennainen virhe, ettei sitä voisi olla huomaamatta ja ettei tällaisen luvan nojalla toimimisen siten voitaisi katsoa tapahtuvan vilpittömässä mielessä. Myös mainitun kaltaisessa tilanteessa luvansaajan menettely olisi siten asiallisesti sellaista, ettei sitä voitaisi pitää lainmukaisena ja ettei sille siten olisi perusteltua antaa luottamuksensuojaa. Ehdotetulla säännöksellä ei siten olisi tarkoitus muuttaa sitä yleistä lähtökohtaa, että viranomaisen myöntämän

luvan oikeellisuuteen voi luottaa. Ehdotettu säännös voisi tulla sovellettavaksi vain poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa luvan lainvastaisuus on objektiivisesti arvioiden aivan ilmeistä.

Ehdotetut soveltamisalasäännökset perustuvat ympäristörikosdirektiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädettyyn velvoitteeseen, eli kyseessä on Suomea sitovan kansainvälisen velvoitteen täytäntöönpano. Kysymyksen tarkastelussa on otettava huomioon myös edellä tarkasteltuun rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvä täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimus.

Ehdotettu soveltamisalasäännös on pyritty laatimaan täsmälliseksi siten, että sen perusteella voidaan katsoa olevan kohtuudella ennakoitavissa, minkälainen menettely johtaa rangaistusvastuuseen. Säännöskohtaisissa perusteluissa on edelleen käsitelty esimerkiksi sitä, milloin kyseessä on ilmeisellä ja olennaisella tavalla tapahtuva asiaankuuluvien aineellisoikeudellisten vaatimusten rikkominen. Perusteluissa tuodaan esiin, että tilanne, jossa on kyse sellaisen luvan nojalla toimimisesta, joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia, rajautuisi ilmeisiin tapauksiin, joissa luvan saaneen ei voitaisi katsoa toimineen vilpittömässä mielessä. Säännöskohtaisissa perusteluissakin todetulla tavalla ilmaisua ”joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia” olisi tulkittava suppeasti. Myös tässä tarkoitetun kaltaista luvan nojalla toimimista koskisi kulloisenkin rangaistussäännöksen sisältämä syyksiluettavuusvaatimus. Ehdotetut soveltamisalaa koskevat säännökset olisi rajattu koskemaan vain mainittuihin lukuihin sisältyvissä rangaistussäännöksissä tarkoitettuja tekoja.

Ehdotettuja soveltamisalasäännöksiä ei mainituilla perusteilla ole pidettävä ongelmallisena perustuslain 21 §:n mukaisen oikeusturvan eikä tarkemmin hallinto-oikeudellisen luottamuksensuojan näkökulmasta.